

FRANCUSKI BODEŽ

Izvorni znanstveni rad

UDK 903.22(497.5 Osijek):623.44
739

MLADEN RADIĆ

Muzej Slavonije
Trg sv. Trojstva 6
HR-31000 Osijek

Autor u svom radu o francuskom bodežu ističe veliku umjetničku i zanatsku vrijednost dijelova od bjelokosti, ali istodobno iznosi dvije različite mogućnosti datiranja, druga polovica 16. st. ili prva polovica 19. st.

Pripremajući se za preseljenje Zbirke oružja pri Povijesnom odjelu radi preuređenja depoa uočio sam u dnu ormara, iza nekoliko sabalja, predmet izrađen od kosti, valjkastog oblika, sastavljen iz dva dijela.

U prvi mah nije se moglo jasno razaznati o kakvoj vrsti predmeta, odnosno oružja je riječ. Tek nakon iznošenja na svijetlo postalo je jasno da se radi o bodežu s vrlo lijepo izrađenom ručkom i koricama, najvjerojatnije od bjelokosti. Sve je upućivalo da se radi o

iznimno vrijednom primjerku oružja. No, istovremeno već na prvi pogled je bilo jasno da njegovi pojedini dijelovi ne potječu iz istog razdoblja, odnosno da su rezultat naknadnih pokušaja da se bodež kompletira - slika 1,2.

Zaintrigiran ljepotom izrade pokušao sam doznati nešto više o podrijetlu bodeža, odnosno o načinu kako je dospio u Zbirku, gdje, kako i kada je izrađen i eventualno tko su bili njegovi vlasnici? Posebno zanimljiv

Sl. 1, 2 - Prikaz bodeža s obje strane

Sl. 3 - Držak bodeža s prikazom francuskog kraljevskog grba

detalj bio je francuski kraljevski grb Anžuvina na dršci, koji je upućivao na šire područje izrade i važnost vlasnika, odnosno naručitelja - slika 3.

Bodež je imao inventarni broj 492, što je ukazivalo da je zapisan u najstariju inventarnu knjigu Muzeja, koju je započeo zasigurno najznačajniji ravnatelj i kustos Muzeja prof. Vjekoslav Celestin još davne 1894. godine. Prema navodu kustosa - voditelja Zbirke prof. Grgura Marka Ivankovića predmet nije do sada stručno obrađen, niti je objavljen u stručnoj literaturi, što pomalo čudi kada se uzme u obzir njegova ljepota i materijal iz kojeg je najvjerojatnije izrađen (bjelokost). No, u Muzeju koji je osnovan 1877. godine i koji je do sada selio nebrojeno puta, "arheologija muzeja" je svakodnevna stvar i "nalazi" ovakove vrste i nisu neka rijetkost. Pored toga, Zbirka oružja svakako je jedna od najvećih, najkompleksnijih i najzahtjevnijih cjelina.

U navedenu evidenciju pod brojem 492 uveden je "bodež s oštricom od željeza sa napisom: *gloria et patri*, dvorezna i ravna; držak i korice od bijele kosti; na dršku francuski grb tri lijera; na koricama četiri poprsja i gore dječja glava izrezana i glava bradatog starca". Zanimljivo je da je u rubriku "Cijena (vrijednost)" upisano 500 forinti, dok je slijedeći najviše procijenjeni ili otkupljeni predmet zastava s upisanih 100 forinti, što govori da je već Celestin vrlo dobro znao vrijednost bodeža! No, u rubrikama "nalazište", "način dobave" i "opazka" nije upisano ništa. Nastavio sam pregledavati i sve ostale moguće izvore podataka i na kraju mi se ipak osmjehnula sreća.

U knjizi s natpisom: "Popis posuđenih knjiga + Popis numizmatičkih dubleta" pronašao sam *prvi popis muzejskog fundusa* nastao 1877. godine i dovršen 13. rujna 1879. godine. Iako popis sadrži 165 brojeva, upisano je pod nekoliko zadnjih brojeva više predmeta. Važno je napomenuti da se radi zapravo o popisu donacija i donatora, a pod brojem 84 upisana je donacija osnivača Muzeja slobodnog i kraljevskoga grada Osijeka Franje Sedlakovića zapisana na njemačkom, goticom: "Dolch, Bourbonisches Familienstuck, Gesch. d. H. Franz Sedlakovic" ("Bodež, Burbonski obiteljski komad, poklon gospodina Franza Sedlakovića"). Kako je broj 163 upisan 22. veljače 1878. godine, za pretpostaviti je da je bodež dospio u Muzej među prvim donacijama, odnosno već 1877. godine!

Stanje predmeta nije opisano, no najvjerojatnije je bilo identično kakvog smo ga zatekli. Bodež se sastoji od četiri osnovna dijela : 1. držak 2. križnica 3. sječivo 4. korice.

Držak se sastoji od same drške, kape drške, "poklopca" kape i lukovice, koja imitira zakovicu. Svi djelovi su zasebno izrađeni i naknadno spojeni. Ukupna dužina (bez navoja za spoj s križnicom) iznosi 13,5 cm. Kapa, "poklopac" i mala lukovica zapravo čine jabučicu i odvojeni su pojasom koji imitira upletenu traku. Na isti način je odvojen držak (drška) od križnice - slika 4, 5.

Sl. 4 - Držak bodeža - floralni motiv

Sl. 5 - "Kapa" drška bodeža

Držak u obliku valjka postupno se sužava od kape prema križnici. Malena lukovica je narebrena u obliku turbana, dok je poklopac kape ukrašen simetrično (kružno) preklapljenim listićima. Na kapi "vise" listovi, ispod kojih je pojas okomito urezanih linija odvojenih tankom linijom od spomenute upletene trake.

Na samom dršku dominira ovalno heraldičko polje - štit sa tri ljljana, iznad kojega se nalazi kraljevska kruna, koji čine simbole francuske kraljevske kuće

Anjou. Oval grba okružen je simetričnom floralnom podlogom, koja je na bokovima "srolana" u tuljke iz kojih izlaze dva cvijeta (ljliljana). Iz ovih izlazi komplicirani floralni motiv u obliku vitica, koje ispunjavaju gotovo cjelokupnu površinu drška i povezuju se sa sličnim motivima koji vise, odnosno stoje na upletenim trakama. Zadnji plan, odnosno pozadina su gusto urezane okomite linije. Pri križnici, odnosno na dnu drška nalazi se "navoj" u obliku nekoliko urezanih prstenova radi boljeg prijanjanja u križnicu.

Križnica (Parierstange) je pronađena u dva dijela (naknadno slijepljeni) i s manjim oštećenjem na "navoj". Izrađena je vjerojatno iz obične kosti bez preciznosti izražene na dršku i gotovo sigurno naknadno kao nadomjestak originalne križnice. Ovdje se odmah može postaviti pitanje je li uopće ovakav tip bodeža imao klasičnu križnicu ili neki drugi oblik. Na nekoliko primjera sličnog oružja križnice su u obliku okrugle

Sl. 6, 7 - Križnica bodež

pločice. Dužina iznosi 12 cm, a na krajevima se nalazi stilizirani heraldički ljliljan "stegnut" dvama pravokutnim prstenovima. Očita je želja za usklađivanjem s motivom u kraljevskom grbu, ali slabost u izradi i sama boja materijala jasno ukazuju na naknadnu tvorevinu. I otvor za trn oštrice govori tome u prilog - slika 6, 7.

Sječivo s trnom ukupne dužine 40,5 cm (sječivo 31

cm; trn 9,5 cm) očigledno je prerađeno iz nekog dužeg oružja (mač) i u dosta je lošem stanju. Širina varira, a u središnjem dijelu iznosi 1,8 cm. Oštrice su vrlo grubo i nepravilno izbrušene, a na sječivu bez hrpta s obje strane je plitko ugraviran slabo vidljiv natpis "Gloria et Patria". Ispred se nalaze vrlo slabo vidljivi inicijali i vjerojatno neka vrsta punce ili radioničkog znaka. Slova i moto upućuju na proizvod 18. stoljeća. Trn je pravokutnog presjeka i kao da je u željezo ukovan brončani lim radi žilavosti (?). Kako je otvor u dršku okrugao i daleko širi kasniji "kompilator" ubacio je koštani prsten s odgovarajućim otvorom koji ipak ne osigurava gotovo nikakvo prijanjanje uz trn sječiva, što sve očito pokazuje da se radi o nakandnom spoju - slika 8.

Korice bodeža predstavljaju uz držak zasigurno ostatak originalnog bodeža iako se i ova dva dijela neznatno razlikuju u boji kosti, pa čak možda i u načinu rezanja motiva, posebice floralnih. Čini se da je na ručki

Sl. 8 - Sječivo s trnom

majstor iskazao nešto veću preciznost, pa se čak može postaviti pitanje jesu li jedini originalni dio zapravo samo korice, a da je držak s grbom izrađen naknadno - slika 9, 10.

Ukupna dužina iznosi 34,7 cm, a tijelo korica sastavljeno je iz 5 spojenih djelova. Tri prstena dijele korice na dvije zone s motivima, a treći, završni donji

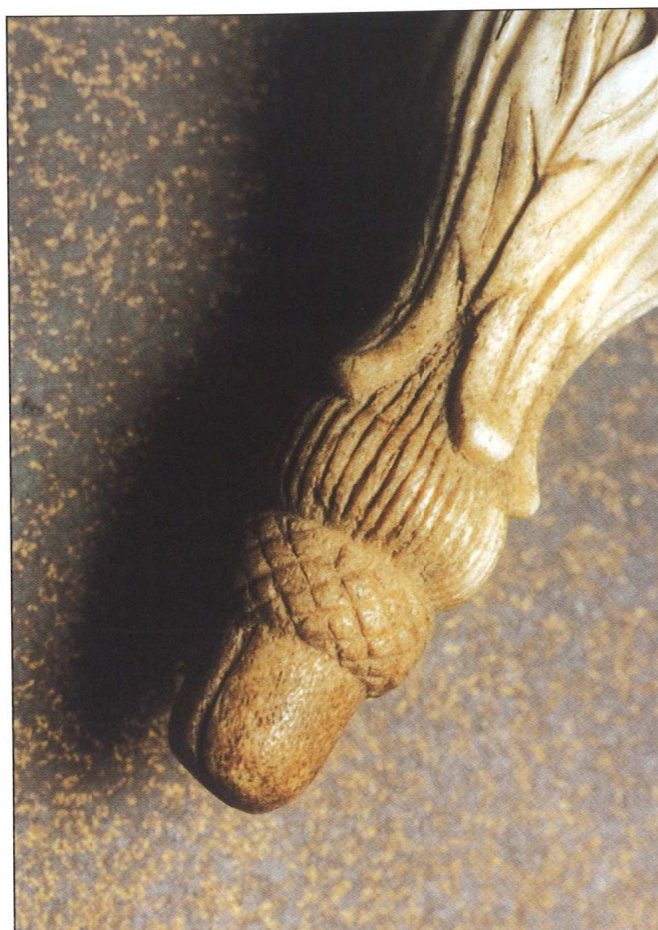

Sl. 9, 10 - Korice bodeža

prsten prelazi u suženje u obliku kalema iz kojeg izrasta "pup" od pet latica. Iz pupa izlazi okomito nareckana lukovica koja završava žirom - slika 11.

Prstenovi se sastoje iz četiri trake i tri međupolja od okomito urezanih crtica. Izmjenjuju se trake s koso urezanim crtama i trake s povezanih križićima .

Oba velika međupolja ukrašena su sa po dva

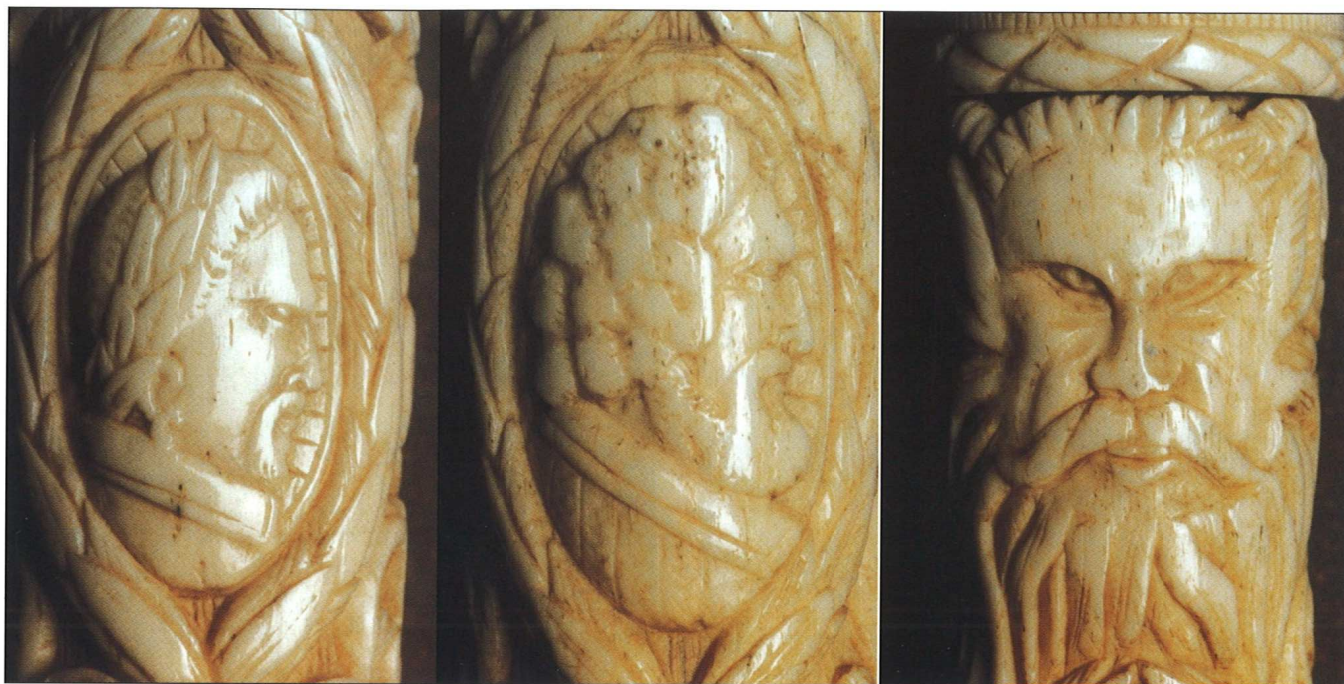

Sl. 11 - Završetak korica

portreta u ovalima, okružena lovorovim vijencima, koji na dnu imaju stiliziranu mašnu. U gornjem polju, bližem križnici, portreti su postavljeni nasuprotno, odnosno jedan u gornjem, a drugi u donjem dijelu. Iznad portreta, okrenutih na lijevo, u gornjem dijelu nalazi se glava (andela) s krilima. Sve je okruženo simetričnim floralnim motivima na podlozi od okomito urezanih linija - slika 12, 13, 14.

Sl. 12, 13, 14 - Detalji gornjeg polja s portretima i glavom andela

Sl. 15, 16, 17 - Detalji donjeg polja s portretima i Satirom

Na nižem polju kompozicija je vrlo slična, a iznad donjeg portreta nalazi se glava Satira. Portreti su okrenuti na desno - slika 15, 16, 17.

Na prstenu kroz koji ulazi sječivo u korice nalaze se koncentrične kružnice.

Na dršku, kao i na koricama uočene su okomite pukotine, koje se često mogu vidjeti na predmetima od bjelokosti. Završni dio korica dosta je oštećen, vjerojatno uslijed utjecaja nepovoljnih klimatskih uvjeta (vlažga, temperatura). Radi li se pouzdano o bjelokosti trebaju pokazati analize materijala, ali je to vrlo vjerojatno, jer su se ovako luksuzni predmeti uglavnom izrađivali od slonovače. Takođe sama debljina upotrijebljenog materijala gotovo isključuje kost kao mogućnost (na gornjem, najširem dijelu korica promjer prstena iznosi 4 cm).

Odjeća i lovorovi vijenci na glavama upućivali su na zaključak da se radi vjerojatno o važnim osobama, možda kraljevima i to najvjerojatnije iz 16. stoljeća. Kada me je kipar i restaurator Marijan Sušac upozorio da se vjerojatno radi o portretima konkretnih osoba, a ne samo ukrasnim elementima započeo sam potragu među kraljevskim glavama Francuske 16. i 17. stoljeća.

Posebno zanimljiv je portret najbliži križnici. Kapa i okovratnik ukazivali su na drugu polovicu 16. stoljeća i na mladu osobu. Karakterističan nos, "mesnat" i pri nosnicama lagano podignut prema gore potpuno se razlikuje od ostala tri portreta kod kojih je nos dug i povijen prema dolje. I doista, nevjerojatna je sličnost s portretom rano umrlog mladog kralja Francois II. (1559.- 1560.), iako je ovaj izrađen u poluprofilu (Francois Clouet, Nacionalna biblioteka Pariz) za

razliku od naših portreta, koji su svi u profilu -slika 18 (Ilustracija iz: Razni autori, 1984., str. 15).

Odjeća i frizure ostalih portreta govore da se radi o modi prve polovice 16. stoljeća, pa možda i kraja 15.

Sl. 18 - Francois Clouet: portret mladog kralja Francois II. (Ilustracija iz: Razni autori, 1984., str. 15)

stoljeća (najdonji portret). Njihovim "spiralnim" postavljanjem oko korica autor vjerojatno želi prikazati vremenski slijed, odnosno kontinuitet. Stoga je logično za pretpostaviti da se radi o kraljevima Francuske koji su prethodili Francoisu II.

Unatrag gledano to bi bili portreti oca Francoisa II., Henria II. (1547. - 1559.), Francoisa I. (1515. - 1547.) i Louisa XII. (1483. - 1515.).

Dugi i povijeni nosevi na portretima Francoisa I. i Henria II. u potpunosti odgovaraju našim portretima.

Sl. 19 - Jean Clouet: portret Francoisa I. (Ilustracije iz: Abbate F., 1966., str. 109)

Sl. 20 - Portret Henria II. (Ilustracija iz: Conti Flavio, 1978., str.36)

Na portretu Francoisa I., kralj lijevu ruku oslanja na dršak mača, ali se dobro vidi jabučica ukrašena vrlo sličnim floralnim motivom preklopljenih listova kakav je i na "poklopcu" naše kape drška.

Ovakav tip bodeža zasigurno je svečanog, paradnog karaktera, ali naš primjerak nema na sebi nikakve dodatke ili tragove koji bi ukazivali o načinu nošenja. Jedna od mogućnosti je da je nošen kao što sličan bodež nosi engleski kralj Henry VIII na slici Hansa Holbeina Mladeg iz 1540. godine (Galleria Nazionale, Rim), dakle na uzici, koja je visila o pojasu i bila pričvršćena na poseban komad između drška i korica (koji kod našeg primjerka nedostaje) - slika 21 (Ilustracija iz: Wolf E., Millen R., 1969., str. 246).

U našoj literaturi nisam uspio pronaći niti slične primjerke, a nešto bliži su prikazi u kapeli Palače Medici u Firenzi (freska Benozzo Gozzoli, mladi paž - štitonoša stoji iza konja Ivana VII. Paleologa, koplje u desnoj ruci i bodež za pojasom), slika 22 (Ilustracija iz: Amaducci A., 1977., str. 24) i na tapiseriji Bernarda van Aleya (1488. - 1541.) u Louvreu, gdje u prikazu lova cara Maksimiliana jedan od hajkača (?) u desnoj ruci drži batinu, a iza leđa bodež u ukrašenim koricama - slika 23.

Sl. 21 - Hans Holbein Mladi: portret Henry VIII (Ilustracija iz Wolf E., Millen R., 1969., str. 246)

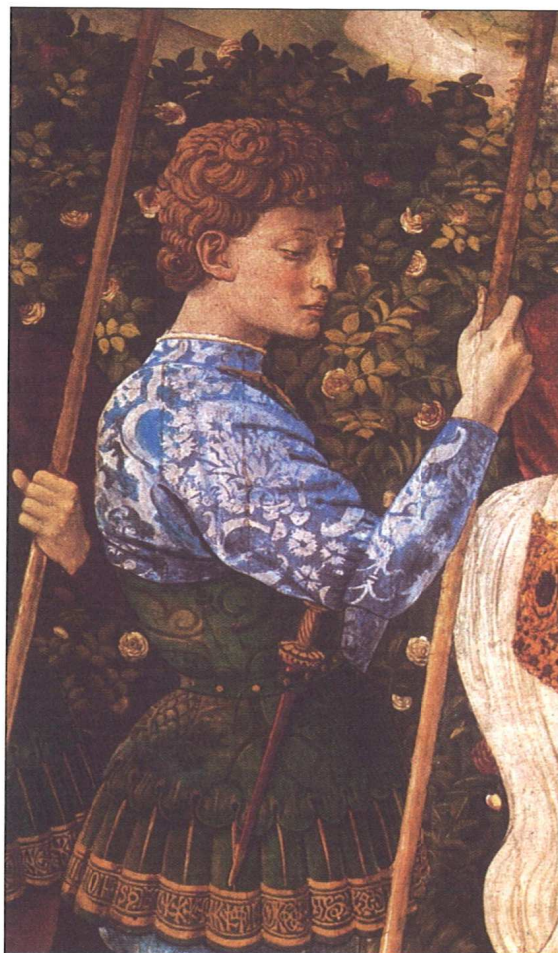
Tipološki je možda najbliži bodež prikazan na portretu nirnberškog patricija Hendrika Piligrama (1533. - 1581.), koji je 1561. godine naslikao Nicolas Neufchatel (Razni autori, 1982., str. 92-93.).

Posebice zanimljivo je da je bodež vrlo vjerojatno zataknut za pojas, jer je prikazan visoko ispod desne ruke (reprodukcija dosta tamna!).

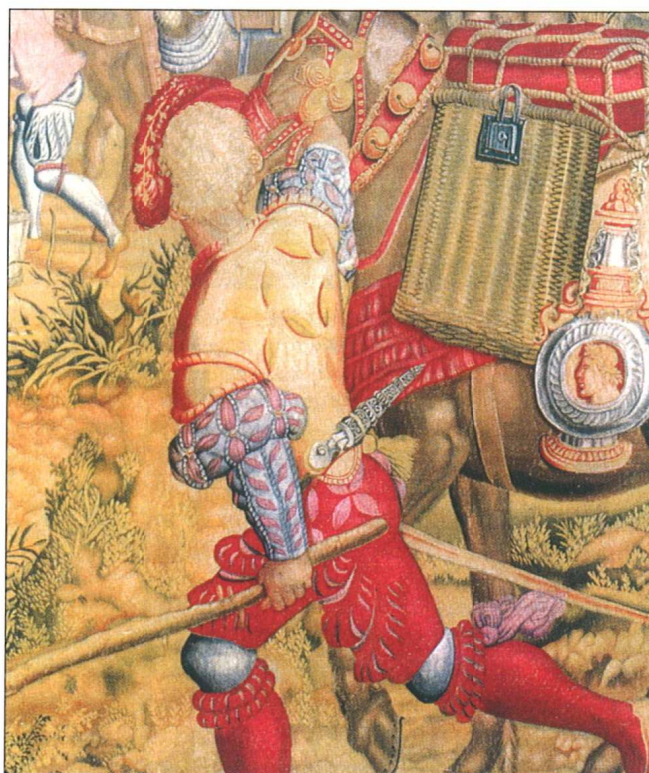
Ovo može objasniti zašto su korice našeg bodeža mjestimično dosta izlizane, odnosno zašto nemaju dijelove za vješanje - slika 24 a, b.

August Demmin (Demmin, 1891., stranica 765, broj 19) donosi crtež vrlo slično koncipiranog bodeža, koji naziva "deutscher Landsknecht dolch", odnosno bodež njemačkog pješaka i datira ga u 16. stoljeće (Artillerie-Museum, Pariz) - slika 25.

Oblikom su slična i dva bodeža s početka 16. st. njemačkih pješaka, koji su prikazani na izložbi u dvorcu Festetics u Keszthely-u (Temesvary, 1989., tabla 80, kat. 76, 75), od kojih osobito primjerak na desnoj strani ilus-

Sl. 22 - Benozzo Gozzoli: mladi paž - štitonoša, freska u Palači Medici u Firenzi (Ilustracija iz: Amaducci A., 1977., str. 24)

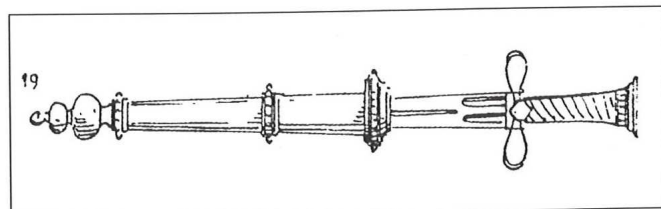
Sl. 23 - Tapiserija Bernarda van Aleya, Louvre - detalj, hajkač s bodežom

Sl. 24 a, b - Nicolas Neufchatel: portret nirnberškog patricija Hendrika Piligrima iz 1561. god. (Ilustracija iz: Razni autori, 1982., str. 92-93)

tracije podsjeća na naš bodež, iako je u cijelosti izrađen od metala (bodež i korice). Očito je da se ovdje radi o uporabnim vojničkim bodežima, koji su možda i poslužili kao uzor paradnim primjercima - slika 26.

Ipak, iako su gotovo sve činjenice i pretpostavke govorile da se radi o izuzetno vrijednom paradnom renesansnom bodežu, čiji su najvrijedniji dijelovi (korice i držak) najvjerojatnije izrađeni u vrijeme francuskog kralja Francois II. ili njegovog brata i nasljednika Charlesa IX., dakle u drugoj polovici 16. stoljeća, trebalo je ove zaključke provjeriti na mjestu njegove izrade, u Francuskoj.

Sl. 25 - Bodež njemačkog pješaka iz 16. st.

Sl. 26 - Dva bodeža njemačkih pješaka s početka 16. st.

Izabrao sam dva muzeja za koja sam pretpostavljao da posjeduju bogate zbirke oružja iz ovog razdoblja, Musee du Louvre i Musee de l'Armée u Parizu. U dopisu sam iznio sve svoje sumnje u potpunost oružja i pretpostavke o portretima uz zamolbu da njihovi kustosi iznesu svoja stajališta o vremenu izrade i eventualno pronađu analogije u svojim zbirkama.

Odgovori su stigli vrlo brzo, s dva gotovo identična mišljenja, koja su moju teoriju i nadu da se radi o renesansnom komadu izrađenom za kraljevsku obitelj ili neku drugu vrlo važnu osobu, potpuno negirali.

Conservateur Philippe Malgouyeres iz Louvra potvrđuje da se vjerojatno radi o kasnijoj kompilaciji iz različitih dijelova, ali smatra da način izrade (posebice medaljona) kao i ornamentalni vokabular ukazuju da je primjerak proizveden u prvoj trećini 19. stoljeća. To potvrđuje i prisutnost cvijeta ljiljana i krune. Smatra da je ovakav tip vrijednog predmeta odgovarao ukusu kolekcionara toga vremena svojim "povijesnim" karakterom i portretima, kao i svojim prestižom koji se veže uz pretpostavljeno podrijetlo. Departements des sculptures et des objets d'art u Louvru ne posjeduje predmet

koji bi bio usporediv s našim, ali posjeduju primjerke predmeta proizvedenih u periodu renesanse - prilog I (dopis i prijevod).

Gospodin J. P. Reverseau (Conservateur en chef, Departement Ancien Armes et Armures) iz Musee de l' Armee kaže u uvodu odgovora da predmet izgleda kao da je iz druge polovice 16. stoljeća, ali odmah zatim zaključuje da se vjerojatno radi o produkciji 19. stoljeća, koja je realizirana po ukusu 16. stoljeća. Za sječivo kaže da je načinjeno polazeći od tijela građanskog mača 18. stoljeća -prilog II (dopis i prijevod)

Iako cijenjeni kolege ne koriste izraze koji potpuno isključuju mogućnost izrade u 16. stoljeću, ovako dva gotovo identična mišljenja stručnjaka najpoznatijih svjetskih muzeja nešto je što obvezuje. Ipak, moram biti iskren, kod mene je još uvijek ostao tračak sumnje u potpunu točnost njihove datacije i vjera da barem dio našeg predmeta potječe iz 16. stoljeća.

Ako je predmet nastao u prvoj trećini 19. stoljeća, a u Muzej slobodnog i kraljevskog grada Osijeka je došao 1877. godine, a mogao je biti nabavljen i daleko ranije, čudi njegovo relativno loše stanje, odnosno gotovo potpuna nekompletnost, koja je nastala u pedesetak godina.

Posebice je važno napomenuti da su tragovi istrošenosti, osobito na koricama mjestimično vrlo izraženi, što uvaženi kolege nisu mogli uočiti na inače izvrsnim fotografijama. To se posebice uočava kod portreta, na listovima lovorovog vijenca, krilima anđela, pa i na grbu, odnosno uopće na mjestima plitkih ureza.

Relativno tvrdi materijal kao što je bjelokost zasigurno nije mogao biti ovoliko istrošen za pedesetak godina, koliko je otprilike mogao provesti u zbirci nekog bogatog građanina ili sakupljača, nego naprotiv upravo od pretpostavljenog načina nošenja na uzici, tarući se stalno o odjeću li što je još vjerojatnije čestim zaticanjem (i vađenjem) za pojas.

Naravno, postoji mogućnost da je majstor namjerno izlazio bjelokost kako bi se dobio dojam korištenja, odnosno starosti.

Ako se sa sigurnošću isključe sječivo i križnica kao naknadne tvorevine, pomnijim promatranjem mogu se uočiti razlike u boji bjelokosti drška i korica, ali i isto tako u načinu izrade, odnosno rezanja. Preciznije je izrezan držak, dok korice čak odaju manje vještu ruku (ovali, glava anđela) i čini se da bi one mogle biti najstariji dio ovog "nekompleta". Floralni motivi drška i korica su različiti, pa se kao hipoteza može navesti mogućnost da je kraljevski grb na dršku trebao dati kredibilitet koricama, koje su prema tome možda i najstariji dio.

Kako je ovakav vrijedni predmet uopće mogao dospjeti u zbirku osječkog trgovca i osnivača današnjeg Muzeja Slavonije? Ostale donacije Franje Sedlakovića govore da je on bio ozbiljan kolekcionar, a vrijeme u kojem je bodež stigao u njegovu zbirku, dakle druga polo-

vica 19. stoljeća, je vrijeme pojačanog sakupljanja predmeta za muzeje i zbirke, kada se u antikvarijatima, na aukcijama i sajmovima moglo nabaviti još uvijek izuzetne predmete, što se uostalom ponekad može i danas.

U želji da se što više približim istini, odnosno da se moja hipoteza potvrdi ili negira poslao sam uzorke bjelokosti uzete s očišćene površine unutrašnjosti korica na analizu u poznati Research Laboratory for Archeology and the History of Art, Radiocarbon Accelerator Unit, Oxford.

Iako sam već u prvim kontaktima bio upozoren da za ovako relativno nov predmet rezultati mjerenja C14 metodom mogu biti irelevantni, ipak sam se nadao da će se barem moći razriješiti dilema: druga polovica 16. ili prva polovica 19. stoljeća?

Dobiveni rezultati su bili zbnunjujući i potvrdili su pretpostavku o nesigurnosti ove metode za novije predmete, što su potvrdili i stručnjaci s Instituta "Ruđer Bošković" iz Zagreba (dr. Nikola Radić) - prilog III. (rezultati mjerenja starosti bjelokosnih korica francuskog bodeža i objašnjenje metode - (dopis na engleskom).

Iz grafičkog prikaza je vidljivo da se neke vjerojatnosti mogu odmah odbaciti, iako su izražene sa preko 30 % mogućnosti (period 1870. - 1920. i period 1940. - 1960. godine), jer je predmet u Muzeju već od 1877. godine. Ostale dvije mogućnosti su gotovo identične (period 1690. -1730. godina -17,5 %; period 1810. - 1850. godina - 18,3 %) i na određen način barem djelomično idu u prilog dataciji pariških kolega, odnosno negiraju moju dataciju iz 16. st.

No, ipak druga vjerojatnost (kraj 17. i prva četvrtina 18. st.) dovodi u sumnju i njihovu determinaciju.

Jedan od uzroka ovakvih rezultata vjerojatno je i velika mogućnost kontaminacije prilikom uzimanja uzorka.

Na kraju, niz argumenata koje sam iznio u tekstu i nesigurnost rezultata analize još uvijek me i pored mišljenja kolega iz Pariza drže u uvjerenju da su navedeni dijelovi bodeža ipak mogli biti izrađeni u drugoj polovici 16. st.

No, bez obzira na nemogućnost iznošenja sigurne datacije ostaje konstatacija da se radi o rijetkom, izuzetno lijepom i posebno vrijednom primjerku umjetnički obrađenog predmeta.

Izvori: Arhiva Muzeja Slavonije, Osijek

Fotografije: Arhiva Muzeja Slavonije, Osijek - snimio Marin Topić

MINISTÈRE DE LA CULTURE ET DE LA COMMUNICATION

Philippe Malgouyres
Conservateur
Départements des sculptures et des objets d'art
tel. : 01 40 20 85 77
fax. : 01 40 20 52 84
e.mail : malgouyres@louvre.fr

Professeur Mladen Radić
Muzej Slavonije
Trg Sv. Trojstva 6
31000 Osijek
Croatie

Monsieur le Directeur,

Merci pour votre courrier, et les très bonnes photographies qui l'accompagnent, qui permettent de se faire une idée sur ce curieux poignard. Comme vous le notez, il est composé de différentes parties qui ne semblent pas toutes en rapport entre elles. Cependant, le type du travail (les médaillons en particulier), ainsi que le vocabulaire ornemental nous paraissent plutôt évoquer un pastiche fabriqué dans le premier tiers du XIXème siècle. La présence des fleurs de lys et de la couronne confirme d'ailleurs cette impression. Ce type d'objet précieux correspondait parfaitement à la demande des collectionneurs de l'époque, par son caractère "historique" avec les portraits, et pour le prestige attaché à sa provenance supposée. Nous ne conservons pas nous même d'objet directement comparable, mais possédons des pastiches d'œuvres Renaissance fabriqués à la même époque. Peut-être mon collègue M. Reverseau, du Musée de l'armée, qui s'occupe des armes anciennes aurait une idée... (Musée de l'Armée, Hotel National des Invalides, esplanade des Invalides, 75007 Paris).

Je vous prie d'agréer, Monsieur le Directeur, l'expression de mes respectueuses salutations.

Philippe Malgouyres

Musée du Louvre
101 rue de Rivoli
75058 Paris Cedex 01
Téléphone 01 40 20 50 50
Télécopie 01 40 20 52 84

MUZEJ SLAVONIJE OSIJEK
N/R G. RADIĆ, GĐA KOCEVA
FAX: 031 208501

ZAHVALJUJEMO NA VAŠEM PISMU I NA IZVRSNIM PRIPADAJUĆIM FOTOGRAFIJAMA, KOJE OMOGUĆUJU FORMIRANJE IDEJE O TOM ZANIMLJIVOM MAČU. KAKO STE I SAMI PRIMIJETILI, MAČ JE SASTAVLJEN OD NEKOLIKO RAZLIČITIH DIJELOVA KOJI NE IZGLEDAJU DA SU SVI MEĐUSOBNO U ODNOSU JEDNI S DRUGIMA. NAČIN IZRADE (POSEBICE MEDALJON), KAŖ I ORNAMENTALNI VOKABULAR ČINI NAM SE DA EVOCIRAJU DA JE PRIMJERAK PROIZVEDEN U PRVOJ TREĆINI 19. STOLJEĆA. PRISUTNOST CVIJETA LJILJANA I KRUNE POTVRĐUJE ISTO TAKO TAJ DOJAM. OVAKAV TIP VRIJEDNOG PREDMETA IZVRSNNO JE ODGOVARAO ZAHTJEVIMA KOLEKCIONARA TOG VREMENA SVOJIM "POVIJESNIM" KARAKTEROM I PORTRETIMA, KAO I SVOJIM PRESTIŽOM KOJI SE VEŽE NA NJEGOVO PRETPOSTAVLJENO PORIJEKLO. MI NE POSJEDUJEMO PREDMET KOJI BI DIREKTNO BIO USPOREDIV S OVIM PREDMETOM, ALI POSJEDUJEMO PRIMJERKE RENESANSNIH DJELA PROIZVEDENIH U ISTOM PERIODU. MOŽDA BI MOJ KOLEGA M. REVERSEAU, MUSEE DE L'ARMEE, KOJI SE BAVI STARIM ORUŽJEM, MOGAO IMATI KAKVU IDEJU... (MUSEE DE L'ARMEE, HOTEL NATIONAL DES INVALIDES, ESPLANADE DES INVALIDES, 75007 PARIS).
PRIMITE IZRAZE MOG OSOBITOG ŠTOVANJA.

PHILIPPE MALGOUYRES

MUSEE DE L'ARMEE
CONSERVATION

Département Ancien
Armes et Armures

N° 68/MA/JPR/VS

Paris, mardi 20 février 2001

MUZEJ SLAVONIJE OSIJEK	
PRIMLJENO: ENF 27-02-2001	
BROJ	PRILOZI
110	2

Professeur Mladen RADIC
Directeur du Muzej Slavonije
TRG. SV. Trojstva 6
31 000 OSIJEK
CROATIA

Monsieur le Directeur,

Vous m'avez fait parvenir un dossier photographique concernant une dague appartenant à vos collections et je vous en remercie.

L'arme en question dont l'ensemble des éléments constitutifs –pommeau, fusée, quillons et fourreau – sont travaillés dans l'ivoire, se présente comme une pièce de la seconde partie de 16e siècle richement gravée et portant l'emblématique royale.

Il existe dans les collections publiques des armes offrant un même montage dont les diverses parties sont travaillées dans l'ivoire. Nous possédons au musée de l'Armée, une pièce de ce type (cf. cliché ci-joint). Sur cette arme, la qualité du travail semble pouvoir déterminer une chronologie voisine des années 1560. Je ne pourrais malheureusement pas certifier une datation analogue à la pièce dont vous m'avez envoyé les clichés qui correspond très certainement à une production du 19e siècle réalisée dans le goût du 16e siècle. J'ajouterais également que sa lame a été obtenue à partir d'une lame d'épée de ville du 18e siècle que l'on a sectionnée et adaptée aux besoins du montage.

En regrettant vivement de ne pouvoir confirmer l'intérêt et l'authenticité de cette arme conservée au Muzej Slavonije Osijek, je vous prie d'agréer. Monsieur le Directeur, l'expression de mes sentiments distingués

J.-P. REVERSEAU
Conservateur en chef

P.J. : - en retour 22 clichés
- 1 cliché MA

Musée de l'Armée - Hôtel national des Invalides - 129, rue de Grenelle - 75700 Paris SP 07
☎ 01.44.42.54.77. - PNI 821.753.54.77 - Télécopie : 01.44.42.30.88.
Internet : <<http://www.invalides.org>>

MUZEJ SLAVONIJE OSIJEK
N/R G. RADIĆ
FAX: 031 208501

DOSTAVILI STE MI FOTOGRAFSKI DOSJE VEZANO ZA BODEŽ KOJI PRIPADA VAŠOJ KOLEKCIJI, I NA TOME VAM ZAHVALJUJEM.

PREDMETNO ORUŽJE ČIJI SU SASTAVNI DIJELOVI (JABUČICA, NAKRESNICA, RUČKA, KORICE) IZRAĐENI OD SLONOVAČE IZGLEDA KAO PREDMET IZ DRUGE POLOVICE 16. STOLJEĆA, KOJI JE BOGATO GRAVIRAN I NOSI KRALJEVSKA OBILJEŽJA (AMBLEMATIKU).

U JAVNIM ZBIRKAMA ORUŽJA POSTOJE PRIMJERCI KOJI PRIKAZUJU TAKAV SASTAV, A ČIJI SU DIJELOVI IZRAĐENI OD SLONOVAČE.

MI POSJEDUJEMO U MUZEJU ORUŽJA JEDAN PRIMJERAK TOGA TIPA (SLIKA U PRILOGU). NA TOM PRIMJERKU KVALITETA (OSOBI NE) IZVEDBE PRÉTPOSTAVLJA KRONOLOGIJU IZRADE OKO GODINE 1560. NAŽALOST, NE BIH MOGAO POTVRDITI DATIRANJE OKO ISTOG PERIODA I ZA PREDMET ČIJE STE MI SLIKE POSLALI, A KOJI VJEROJATNO ODGOVARA PRODUKCIJI IZ 19. STOLJEĆA KOJA JE REALIZIRANA PO UKUSU 16. STOLJEĆA.

DODAO BIH ISTO TAKO DA JE NJEGOVO TIJELO NAČINJENO POLAZEĆI OD TIJELA GRAĐANSKOG MAČA IZ 18. STOLJEĆA, KOJE JE PODIJELJENO NA DIJELOVE (SEKCIONIRANO) I ADAPTIRANO PREMA POTREBAMA SKLAPANJA (SASTAVLJANJA).

UZ ŽALJENJE ŠTO NE MOGU POTVRDITI INTERES I AUTENTIČNOST TOG ORUŽJA KOJE JE SAČUVANO U MUZEJU SLAVONIJE OSIJEK, MOLIM VAS DA PRIMITE IZRAZE MOG POŠTOVANJA.

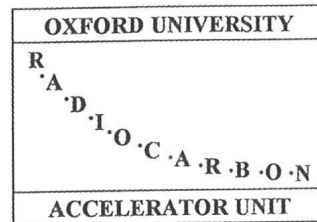
J.-P. REVERSEAU

U PRILOGU: POVRAT 22 FOTOGRAFIJE
1 FOTOGRAFIJA IZ FUNDUSA MUZEJA ORUŽJA

RESEARCH LABORATORY FOR ARCHAEOLOGY
AND THE HISTORY OF ART

6 Keble Road
Oxford OX1 3QJ

Tel: +44-1865-273939
Fax: +44-1865-273932
e-mail: orau@rlaha.ox.ac.uk
http://www.ox.ac.uk/rlaha/

MUZEJ SLAVONIJE	
OSIJEK	
PRIMLJENO: DNE 25-03-2002	
BROJ	PRILOZI
149	2

22 March 2002

Our Ref: P12818

Professor Mladen Radić
Muzej Slavonije
Trg sv. Trojstva 6
31000 Osijek
Croatia

Dear Professor Radić,

Here is the radiocarbon accelerator date on the sample you sent us, with my apologies for the delay in sending it. This is due to the hectic runup to a conference next month. I am afraid you will be disappointed with the result:

French dagger, France

OxA-11177 ivory, $\delta^{13}\text{C} = -20.6\text{‰}$ 80 ± 40

The date is uncalibrated in radiocarbon years BP (Before Present - AD 1950) using the half life of 5568 years. Isotopic fractionation has been corrected for using the measured $\delta^{13}\text{C}$ values quoted (to ± 0.3 per mil relative to VPDB). For details of the chemical pretreatment, target preparation and AMS measurement see *Archaeometry* 31 (2), 99-113, 42 (1), 243-254, 42 (2), 459-479 and *Radiocarbon* 34 (3), 306-311. When calibrated, using the Oxcal computer program (v3.5) of C. Bronk Ramsey (*Proc. 15th Internat. ¹⁴C Conf, Radiocarbon* 37(2), 425-430) using atmospheric data from 'INTCAL98' (Stuiver *et al.* *Radiocarbon* 40, 1041-1083), the age ranges on the enclosed sheet/s are obtained.

As you may know we publish all dates measured at Oxford in a datelist which appears in the journal *Archaeometry*. When you have had the chance to consider the implications of the result I wonder if you would be kind enough to send your brief comments to me.

Yours sincerely,

D. C. Owen
Administrator
Radiocarbon Accelerator Unit

INFORM : References - Atmospheric data from Stuiver et al. (1998); OxCal v3.5 Bronk Ramsey (2000); cub r:10 sd:12 prob usp[chron]

OxA-11177 : 80 ± 40 BP

68.2% probability

1690AD (17.5%) 1730AD

1810AD (18.3%) 1850AD

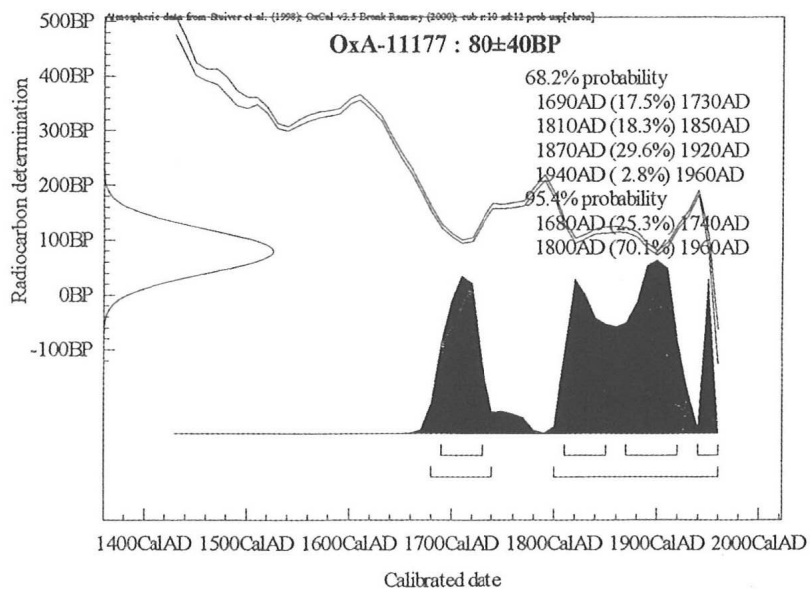
1870AD (29.6%) 1920AD

1940AD (2.8%) 1960AD

95.4% probability

1680AD (25.3%) 1740AD

1800AD (70.1%) 1960AD

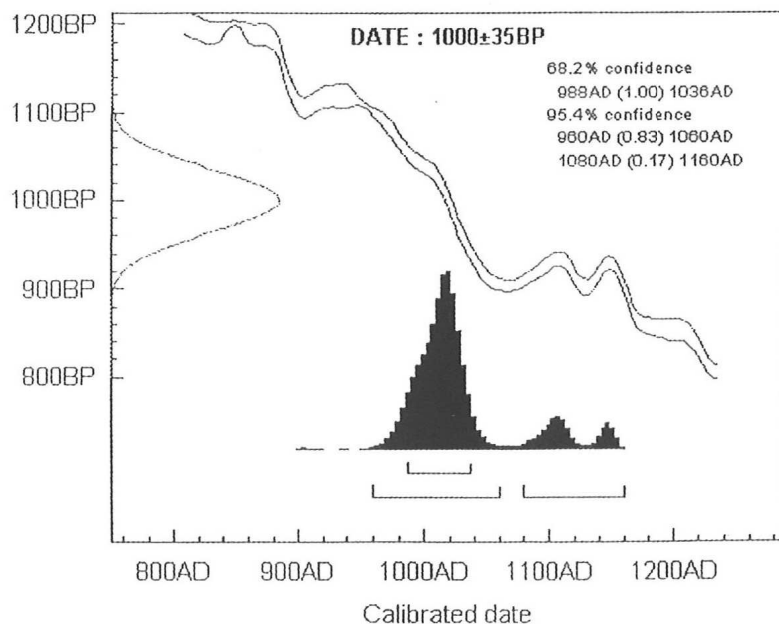
UNIVERSITY OF OXFORD
 RADIOCARBON ACCELERATOR UNIT
 PROCEDURES MANUAL QAP 14/03
 Issue 1 15/03/1999

Explanation of Radiocarbon Results

A radiocarbon determination is a measure of the amount of radiocarbon in a sample. While any organism is alive it continues to incorporate radiocarbon from the atmosphere. Once it has died the amount gradually declines because of radioactive decay.

Measurements of radiocarbon concentration are usually expressed in terms of a notional age, in numbers of years before 1950. For example, the radiocarbon result 1000 ± 35 BP indicates that the notional age is 1000 years with a standard uncertainty of 35 years. This notional age is calculated on the simplistic assumption that the amount of radiocarbon in the atmosphere has always been the same. This is not quite the case and so for anything other than a very rough indication of age the measurement must be calibrated.

Calibration is performed by comparing the radiocarbon measurements on the sample to those made on material (usually tree rings) of known age. This comparison allows one to determine the possible calendar age of the sample. An example calibration is shown here:

The main elements of this plot are:

- the radiocarbon determination itself shown on the left hand axis
- the measurements on known age material shown as the uneven double line
- the likelihood of different possible ages of the sample shown as the solid black distribution - from this you can see that the most likely date is just after AD1000

The range of possible ages is also shown for two different levels of confidence. We can be 68% sure that the sample dates to between AD988 and AD1036 but there is a reasonable chance (32%) that it is older or younger than this. However we can be 95% certain that it dates either to the period AD960 to AD1060 or (much less likely) the period AD1080 to AD1160. The values given within the brackets give the relative likelihood of the individual ranges.

LITERATURA

1. Abbate F., 1966., Storia Universale del Arte - il cinquecento in Europa, Milano
2. Amaducci A., 1977., La Cappella di Palazzo Medici, Firenze
3. Demmin A., 1891., Die Kriegswaffen, Leipzig
4. Razni autori, 1982., Muzeji svijeta-Budimpešta-Muzej likovnih umjetnosti, Ljubljana
5. Razni autori, 1984., Istorija sveta I-IV, Svet u ekspanziji III, Ljubljana, Beograd (naslov originala: The expanding world, 1979.)
6. Šach J., 1999., Illustriertes Lexikon der Hieb-& Stichwaffen, Prag
7. Šercer M., 1976., Mačevi, bodeži, noževi, Zagreb
8. Temesvary, F, 1989., Vas, ezüst és arany, Kesthely - katalog izložbe
9. Wolf E.R., Millen R., 1969., Umjetnost u slici- renesansa, Rijeka (naslov originala: The art of Renaissance)
10. I 100 Monumenti che Hannu Fatto la Civieta dell' Uomo gli Edifici Sognat da un Uomo, Rizzoli Editore 1978. (prijevod: Najljepše građevine i prostori sveta - Građevine iz sna neimara, Beograd, 1978.)

PRILOZI

- I. Dopis Muzeja Louvre + prijevod
- II. Dopis Musee de L'Armée + prijevod
- III. Rezultati mjerenja starosti bjelokosnih korica francuskog bodeža i objašnjenje metode (dopis na engleskom jeziku)

A FRENCH DAGGER

SUMMARY

Museum of Slavonia in Osijek holds very rich collections of arms, not completely elaborated scientifically. One of the special valuable examples is a dagger with the arms of French royal family Anjou. It has a special significance for the Museum, as it is a part of the first donation by the founder of the Museum J. Sedlaković from 1877. Cutting edge was afterwards roughly shaped and adjusted to the case, and the inscription implies to 18th century, i.e. that it doesn't belong to the original set.

Grip, crossguard and sheath are made of ivory and richly ornamented. The cross has obviously been made afterwards. The handle besides armour with three lilies and crown includes symmetric floral ornaments. The case is cone shaped, divided into two surfaces with four portraits and the crest bud shaped.

The four portraits are framed with bay wreath and floral symmetric motives. There is a pair of portraits at each side of the case. Under the first "pair" there are decorative ribbons, and above the second "pair" there is an angel's head with wings and a satyr head. The portraits are turned to the left i.e. to the right in succession.

It is obvious that the ivory parts have been made by expert hand and that this dagger has been a special and expensive order.

The portraits are images of French kings: young and early deceased king Francois II (1559-1560), Henri II (1547-1559), Francois I (1515-1547), Louis XII (1483-1515), chronologically represented.

The author of this work has concluded that the dagger could have been made during the reign of Francois II, in the second half of 16th century.

Experts from Musée du Louvre and Musée de l'Armée in Paris believe that the dagger was made in the first third of 19th century, i.e. the first half of 19th century, as the reflection of the taste of collectors, although they don't have closer analogy in their collections. Due to relative youth of the organic parts of the dagger, it is hard to believe that its analysis will be able to solve this dilemma, but the author of this work believes, according to the analysis of historical data and condition of the object, that this piece of art could have been made in the second half of 16th century.